

рівень комічного і навпаки, ефект «нанизування» різноманітних характеристик, прийом підміни, контрасти, поєднання гіперболи та літоти, метаморфози тощо. Внаслідок цього з'являються образи людей-масок, примар, маріонеток, двійників, служителів «дияволяди», котрі населяють гротескний світ твору, який є віддзеркаленням переверненої системи цінностей світу реального, омертвіння людської душі та самого життя.

Список використаної літератури

1. Булгаков М. О. Майстер і Маргарита: роман / М. Булгаков, пер.з рос. Микола А. Білорус. – Х.: Фоліо, 2005. – 416с.
2. Тарасюк Г. Гаспид і Маргарита // Тарасюк Г. Жіночі романи / Г. Тарасюк. – Бровари: Відродження, 2006. – 288 с.

Стаття надійшла до редакції 6 жовтня 2011 р.

I. V. Melnychuk

THE PHENOMENON OF THE GAME OF CULTURAL HERITAGE IN THE NOVEL «GASPID END MARGARITA» BY GALINA TARASYUK

The article is devoted to one of the most interesting phenomena of contemporary culture - the phenomenon of the game of cultural heritage and its implementation in modern Ukrainian literature. The author reveals mechanisms of reflection focusing on their deformative character, the effect of double reflection, the use of grotesque etc.

УДК821-2(477=14)Хонагбей

К. Г. Сардарян

ПЕРИПЕТІЇ ДОЛІ ПОЕТА ЛЕОНТІЯ ХОНАГБЕЯ

Робота присвячена дослідженню особливостей літературного спадку румейського поета Леонтія Хонагбея як оригінального вияву його образного мислення. Автором висвітлено жанрово-тематичне розмаїття поетичної спадщини Л.Хонагбея, охарактеризовано джерела творчості митця, визначено місце поетичної творчості Л.Хонагбея в літературному процесі.

Ключові слова: література греків Приазов'я, поетична творчість, мотив, жанрово-тематичне розмаїття, джерела творчості, інтимна лірика, зв'язок з фольклором, українська література.

Після здобуття Україною державної незалежності здійснено чимало спроб трактування й переосмислення спадщини приазовських греків, однак загальна картина літературного розвитку України буде неповною, якщо поза увагою залишити функціонування інонаціональних культур, які формують неповторні контури української культури. Література греків Приазов'я має тривалу усну традицію.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім висвітленням у вітчизняному літературознавстві художнього доробку греків Приазов'я. Вивчення творчості грецьких письменників дозволяє скласти цілісне уявлення про еволюцію етнокультурної самоідентифікації цієї гілки грецької діаспори в Україні з найдавніших часів.

Поетична творчість греків Приазов'я не має повного й усебічного літературно-критичного та історіографічного висвітлення, хоча окремі розвідки такого характеру з'являлися. У зв'язку з цим **метою** нашої студії є дослідження творчого доробку Леонтія Хонагбея, на якому мала відбиток особиста драма, пережита поетом у молоді роки.

Досягнення сформульованої мети здійснюється шляхом вирішення наступних завдань:

- осмислити своєрідність творчого доробку поета;
- вивчити жанрово-стильове розмаїття творів Леонтія Хонагбея;
- висвітлити тематичний діапазон творів народного рапсода;
- виявити особливості формування творчості Леонтія Хонагбея.

Леонтій Опанасович Хонагбей (Балджи) народився 22 вересня 1853 року в селищі Сартана. Його батько, Панас Хонагбей, був одним із найбідніших селян. Коли Леонтію виповнилось сім років, батьки його померли в один рік, і йому довелося замість школи йти в найми. Грамоті Леонтій навчився самостійно. З юних років він славився як прекрасний співак і знавець грецьких, українських, російських пісень. У репертуарі Хонагбея-виконавця було 22 пісні зі східного циклу про Ашик-Гарибе (пісенні частини дестана „Ашик-Гариб”). Складав він пісні не тільки своєю рідною мовою (румейською), але також, за деякими відомостями, українською та російською мовами. Більшість із них розкриває добре знайомі авторові теми з життя села, за своїми образно-виражальними засобами вони близькі до фольклору. Разом з тим Л. Хонагбей був талановитим виконавцем своїх пісень і частівок, самостійно підбирав до них мелодії. Популярність Л. Хонагбея серед співвітчизників була великою, у ньому бачили свого співака й захисника. Сатиричні вірші, епіграми були спрямовані проти зловживання чиновників владою. Тематика переважної більшості творів Л. Хонагбея тісно пов'язана із грецьким народним життям, мала виразно автобіографічний характер та яскраво виражену соціальну спрямованість.

У шістнадцять років Леонтій Хонагбей починає складати свої перші твори – удрамайда сатиричного й жартівливого характеру. До 1870 року відноситься його перша пісня „Про чужину”, написана з приводу майбутнього від'їзду з рідного села. Основна причина від'їзду, як пояснює К. Костан, – „негаразди з місцевою сартанською владою”. Цей твір – один із перших зразків соціально-побутової пісні, який пізніше розвивався у другому періоді творчості Л. Хонагбея, а також у творчості Д. Богадиці й інших народних румейських поетів: „Где бедному горе, там радость богатым. / Слова мои вспомните, люди: / Богач бедняку – ни другом, ни братом / Во веки веков не будет” (Переклад П.Шадура) [1, с. 189].

У рідному селі він залишає кохану дівчину, красуню Марію Кушкош. Леонтій мріє заробити на чужині грошей, повернутися в Сартану та одружитися з Марією. Незабаром Леонтій зрозумів, що праця на чужині не принесе йому багатства, і він повертається додому. Це почуття стало автобіографічним підґрунтям для розробки образів у цілому циклі інтимної лірики. Образи цих двох закоханих, оспіваних Г. Хонагбеєм, і донині популярні в грецьких селах завдяки силі виражених почуттів й драматизму розв'язки.

Приблизно в 1882 році Леонтій Хонагбей пише першу румейську драму під умовною назвою „Грецька п'еса”. Вона вражає правдивістю відтворення щирих почуттів, глибиною розробки проблеми безправного становища жінок у патріархальній грецькій родині. Ця драма є розвитком тих ідей першого циклу пісень, які й самі стали складовою частиною драми. У вигляді пісень греки виконують цілі уривки із драми (монологи, діалоги). Половина тексту драми (мовні партії головних героїв – Леонтія й Марії) написана у формі ритмічної прози. Ці частини є уривками ліричного (любовного) епосу, створеного Хонагбеєм.

Пісня із драми „Позаздрили нам, пташкам” відбиває протест дівчини проти її насильного сватання за нелюба (друга дія): „Марія: „Заздрять люди нам, пташкам, / Нашим тяжким ранам. / Нині всі на нас спинили / Очі завидючі. / Вам сьогодні – вино пити, / Нам – гірку отруту. / Не гадали ми, що Бог нам / Крилята підріже. / Порадійте

своїм дітям, дайте нам пожити. / Потушіть свічки смердючі / Годі їм чадіти! / Та я ж твоя доня, мамо! / Твоя сестра, брате! / Невже нам судилось: / Гірку славу мати?"

Антон Ілліч: „Був палікар Леонтій, / Кохав палко, вірно. / Він пісні залишив людям / На спомин про себе. / В тих піснях – чуття гарячі – / Їм повіки жити. / Залишилось в гіркім світі / Ваше голосіння!” [1, с.190].

У любовному циклі та в усій драмі Л. Хонагбея простежується вплив драматургії І. Котляревського („Наталка-Полтавка”), повчальної новогрецької народно-пісенної поезії. Темою твору українського письменника було зображення вірності у коханні, а також відображення життя та побуту українських селян. І. Котляревський використав для сюжету п’єси реальний факт, який мав місце в ті часи. Драма Л. Хонагбея повторює тему п’єси І. Котляревського. Румейський поет у своєму творі правдиво відтворив життя грецького селянства, побут народу, для сюжету твору використав випадок із особистого життя. „Грецька п’єса” приваблива широким використанням фольклору, але на відміну від твору І.Котляревського, закоханим не вдалося поєднати долі.

За словами К. Костан, драма Л. Хонагбея має значення не тільки в літературному, але й в етнографічному контексті: вона відбиває побут, звичаї й соціальний устрій свого часу. У драмі досить детально зображується весільний грецький обряд останньої третини ХІХ ст. [2]. Отже, у першому періоді своєї творчості (1869 – 1900 рр.) твори Хонагбея (удрамайда, чужинні пісні, любовний епос, драма) виразили протест поета проти моральних підвалин старого суспільства, проти насильства над людиною з боку тих, хто наділений владою.

Бунтарські мотиви пісень Л. Хонагбея виявилися у творчості другого періоду (1901 – 1918 р), який почався на межі ХІХ – ХХ століть. К. Костан вказує на філософський настрій, яким просякнута твори цього періоду. Кілька віршів-пісень цього періоду пронизані „гострим почуттям людини, що з’явилася на цей світ, щоб тільки страждати”: „О, коли б відав ти, / Скільки сліз я проливаю / Як горем убитий, я плачу, / Як натерпівся я, / Як нині страждаю – / Коли б це ти знав, коли б бачив” [1, с.191].

Поет багато міркував над долею закабаленого багатіями народу. Ці мотиви народного страждання підсилюються у віршах-піснях початку ХХ століття та, особливо, періоду російсько-японської війни. У піснях цього періоду простежуються антивоєнні мотиви: „Багато божевільних убивств, багато передчасних смертей у цьому світі. Багато сліз проливається, змішаних із кров’ю. Багато матерів і дружин, засватаних дівчат плачуть і голосять, як ягнички за віднятими ягнятами” [1, с. 191].

Мотив самоутвердження простежується й далі в його творчості. Ніхто не може змінити сутності Хонагбея-поета – його бунтарства, його активного співчуття стражданням простого народу: „...Хунагбеєм народився / І вмру Хунагбеєм!.. ” [1, с. 191].

Отже, у перший (любовний) цикл увійшло вісім пісень, у другий – сім. Леонтій Хонагбей в одній з пісень другого періоду сам відзначає характер своїх циклів: „Горя на серці – без краю. / Судилося так мені: / П’ятнадцять пісень я томлю- / І всі ті пісні – сумні” [1, с. 191].

До другого періоду творчості Хонагбея відноситься також не збережений прозаїчний нарис „Подорож по грецьких селах Маріупольського повіту проф. А. І. Папандопуло та Л. О. Хонагбея”. У цей же період творчості Хонагбей створює й низку пісень-хронік.

Термін „пісня-хроніка” (співанка-хроніка) уперше в 1966 році увів у науковий обіг О. Дей, хоча перші публікації народних пісень цього жанру були здійснені ще в ХІХ ст. О. Дей докладно обґрунтував уведення цього жанрового терміну у вступній

статті до X тому із серії фольклорних збірників „Українська народна творчість” [1, с. 191].

Героям пісень-хронік, зазвичай, дається коротка характеристика. Головна особливість їх – палкарусин, що українською приблизно відповідає слово „молодецьтво”. Насправді ж, значення слова „палкарусин” набагато ширше. „Палкарусин” – головна категорія народного ідеалу людини в румейському фольклорі. „...Він був із тих палікарів, / Яких шанують люди, / Мине, можливо, й сто років / Поки такий ще буде. / Стрункий, вродливий, молодий, / Відважний і хоробрий. / В роботі першим був завжди, / Батькам на радість – добрий. / Ровесникам своїм усім / Був вірним другом, братом. / Тож шкодували всі за ним, / Як йшов він у солдати...” („Пісня про Віктора Шпаха”).

Ми бачимо, що автор щиро співчуває героєві пісні. Це почуття в інших піснях загострюється тим, що найчастіше герой зображується сиротою, до якого доля була неприхильна із самого дня народження. Так, у „Пісні про Тіракоса” читаємо: „Син Хунагбея – Тіракос / Нещасним сиротою зріс. / І на роду він мав печать: / У морі Чорному сконать” [3, с. 55].

Л. Хонагбей – талановитий виконавець своїх творів, для яких він часто створював самобутні мелодії. Цікаво відзначити, що деякі грецькі сучасні пісні літературного походження нерідко виконуються в селах на мелодії пісень Хонагбея [3, с.55].

Варто відзначити увагою інтимну лірику Леонтія Хонагбея у перекладі російською мовою А. Андреевою-Папуш. Ще до написання відомої драми, Л. Хонагбей писав вірші, присвячені коханій Марії.

Вірш „Мария, милый друг” сповнений туги за коханою, яка вже йому не належить. Кохану автор називає „милим другом”, „болею”, „мукою”. Ліричний герой стверджує, що кохання – це найкраще почуття, без якого неможливо прожити у світі, адже з ним людині легше переносити будь-які негаразди у житті. Автор зауважує, що та людина є багатою та здоровою духовно, у серці якої світить радість. Життєве кредо румейського поета виражають такі слова:

Кто добр, в ком яркий свет
Любви не угасает,
Тому на много лет
Открыты двери рая... [4, с. 102].

Вірш „Элегия” сповнений медитативного характеру, автор розмірковує над людською долею. У вірші постає питання: „был ли кто в судьбе своей / Счастлив много лет подряд?” [4, с.102]. Риторичні питання звучать як ствердження: „Кто не чуял хворь в крови / Обошла ль кого беда? / Без печали и любви / Чьи умчались вдаль года?” [4, с.102]. Ще за часів заснування світу не було людини щасливої по-справжньому. Адже життя – це недовгий дар. Висновок наприкінці вірша виявився суголосним розчарованості поета у житті:

Сколько войн, убивств, угроз!
Злая смерть со всех сторон...
Океаны Горьких слез
И страданья тяжкий стон [4, с. 102].

В українській літературі до жанру елегії зверталися М. Рильський („Роздум”), М. Стельмах („Елегія”), М. Бажан, А. Малишко, М. Вінграновський, І. Драч, Ліна Костенко. У XIX столітті елегійні мотиви використовували у поетичній творчості А. Метлинський, М. Шашкевич, С. Писаревський, М. Петренко, Н. Забіла та ін. Елегійний характер притаманний поезіям Кобзаря „Тяжко-важко в світі жити”, „Думи мої”, „Не гріє сонце на чужині”, циклу І. Франка „Зів’яле листя”.

Елегійним настроєм просякнута наступна поезія „Скільки жінок...скільки лет...”, датована 1903 роком. Поет сумує за молодими роками, яких вже ніколи не повернути, але зауважує на тому, що гірше за смерть може бути лише вбогість. Поет доходить невтішного висновку:

Жизнь без радости пройдет,
Будто в ссоре с ней была.
Незаметно смерть придет,
(Так и старость ведь пришла) [4, с. 103].

Особиста драма, пережита поетом у молоді роки, мала відбиток на всій його творчості. Чимало тут автобіографічного, навіть безпосередні вказівки:

Раня душу, плыл мотив –
Хонахбей печально пел,
Чашу скорбную испив,
О рождении жалел... [4, с. 103].

Помер Леонтій Хонагбей в 1918 році, але пісні його й сьогодні співають не тільки в рідній Сартані, але й у багатьох інших селах Донбасу. Г. Костоправ пам'яті чудового співака присвятив поему „Леонтій Хонагбей”.

Список використаної літератури

1. Хаджинов Э. Леонтий Хонагбей – народный рапсод греков Донбасса (1853–1918) / Э. Хаджинов // Записки Историко-филологического товариства Андрія Білецького / гол. ред. О. Пономарів. – К., 1999. – Вип. 3. – С. 187–193.
2. Костан К. З літературної творчості маріупольських греків / К. Костан // Східний світ. – 1928. – № 3/4. – С. 234.
3. Сардарян К. Поетична творчість греків Донецького Приазов'я: моногр./ К.Г. Сардарян. – Донецьк: Норд-Прес, 2010. – 171 с.
4. Моя Эллада – Украина: стихи, проза, публицистика: сб. греч. литераторов. – Донецк: Китис, 1998. – 206 с.

Стаття надійшла до редакції 28 жовтня 2011 р.

K. G. Sardaryan

PERIPETIAS OF DESTINY OF POET LEONTY HONAGBEY SARDARYAN KARINNA

This work is dedicated to research of features of a literary heritage of rumeyskyi poet Leonty Honagbey as an original display of his figurative thinking. The author covered a genre-thematic variety of a poetic heritage of L.Honagbey, characterised poet's derivation of oeuvre, defined the place of poetic activity of L.Honagbey in literary process.

УДК 821.161.2-32.09"189/191"

М. М. Хорошков

МЕТАФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР У НОВЕЛАХ М. ЯЦКОВА, Ю. БУДЯКА, О.ПЛЮЩА, КАТРІ ГРИНЕВИЧЕВОЇ

Стаття є спробою окреслити питання просторових координат художнього світу М. Яцкова, Ю. Будяка, О. Плюща, Катрі Гриневичевої, означити контури для майбутніх досліджень феномену метафізичного, трансцендентного простору, що виступає однією з найпоказовіших характеристик української модерної літератури доби fin de siècle з її особливою естетикою та світоглядними засадами.

Ключові слова: модерний, новела, метафізичність простору.